

DEBUKALISASI KATA PINJAMAN BAHASA INGGERIS DALAM DIALEK KELANTAN

(Debuccalisation in English Loanwords in Kelantan Dialect)

Sakinah Nik Muhammad Naziman
sakinah.niknaziman@gmail.com

Sharifah Raihan Syed Jaafar
s_raihan@ukm.edu.my

Mohammad Fadzeli Jaafar
fadzeli@ukm.edu.my

Pusat Pengajian Bahasa dan Linguistik,
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan,
Universiti Kebangsaan MALAYSIA.
Tel.: +603-89216540.

Abstrak

Makalah ini menganalisis proses debukalisasi yang berlaku apabila perkataan bahasa Inggeris dipinjam oleh dialek Kelantan. Debukalisasi merupakan proses perubahan bunyi apabila sesuatu konsonan itu kehilangan daerah artikulasinya (fitur daerah) yang sebenar dan berubah menjadi [h] atau [ʔ]. Dengan menggunakan data sekunder daripada kajian lepas oleh Shapri (1980) dan analisis berdasarkan tatattingkat kekangan, kata pinjaman Inggeris dalam dialek Kelantan yang mengalami proses fonologi debukalisasi ini akan dibincangkan dalam kajian ini. Hasil analisis mendapati proses ini bukan sahaja berlaku terhadap konsonan /p/, /t/ dan /k/ (glotalisasi) dalam dialek Kelantan seperti /kicaʔ/ “kicap”, /jaheʔ/ “jahit” dan /lasɔʔ/ “lasak”, tetapi juga berlaku terhadap beberapa konsonan yang lain seperti /f/, /t/, /b/ dan /g/. Contohnya perkataan /plaʔ/ yang dipinjam daripada kata Inggeris “plug”. Daripada pemerhatian didapati proses fonologi

debukalisasi yang berlaku terhadap kata pinjaman Inggeris dalam dialek Kelantan hanya berlaku di lingkungan koda akhir kata.

Kata kunci: bahasa Inggeris, teori optimaliti, debukalisasi, kata pinjaman, dialek Kelantan

Abstract

This article aims to analyse the debuccalisation process in English loanwords in Kelantanese dialect. Debuccalisation is a process of sound change whereby a consonant loses its original place of articulation (place feature) and becomes [h] or [ʔ]. From the secondary data obtained from the previous study by Shapri (1980) and constraint-based analysis, English loanwords in the Kelantanese dialect that undergo the phonological process of debuccalisation will be discussed in this present study. The results show that this process not only involves the consonants /p/, /t/ and /k/ in the Kelantanese dialect, as in /kicaʔ/ “kicap”, /jaheʔ/ “jahit” and /lasoʔ/ “lasak”, but also other consonants such as /f/, /v/, /b/ dan /g/, as in /plaʔ/ “plug”. The observations from the data are that the phonological process of debuccalisation in English loanwords in the Kelantanese dialect only occurs in the coda of a final syllable.

Keywords: English, optimality theory, debuccalisation, loanwords, Kelantanese dialect

PENDAHULUAN

Bahasa merupakan alat komunikasi bagi manusia. Manusia berinteraksi dan berkomunikasi menggunakan bahasa mereka sendiri. Bahasa menjadi lambang identiti masyarakat, yang mengandungi sistem nilai dan tradisi yang dipegang oleh ahli-ahlinya (Nik Safiah, 1985:129). Kepelbagaian kaum, sosiobudaya, warna kulit, bahasa dan politik telah memungkinkan pertembungan bermacam-macam aspek kehidupan manusia yang berbeza dalam interaksi mereka termasuklah fenomena pertembungan bahasa.

Salah satu kesan pertembungan bahasa ialah berlakunya peminjaman perkataan daripada satu bahasa kepada satu bahasa yang lain. Dalam menjelaskan situasi peminjaman bahasa ini, Steiner (2008:338) menyatakan bahawa bahasa-bahasa boleh mempengaruhi antara satu sama lain melalui mekanisme peminjaman dan penukaran pada tahap leksikal, struktur mahupun pada tahap wacana.

Pelbagai tafsiran berkenaan kata pinjaman telah diberikan oleh sarjana. Proses meminjam perkataan daripada bahasa lain disebut sebagai borrowing dan perkataan yang terbit hasil daripada proses peminjaman ini disebut kata pinjaman (*loanword*). Takrifan *borrowing* atau peminjaman bahasa berdasarkan *Kamus Linguistik* (1997) ialah penerimaan unsur-unsur daripada satu bahasa atau dialek melalui pertembungan atau peniruan. Menurut Haugen (1953), peminjaman merupakan proses perubahan bahasa yang bersifat semula jadi, iaitu apabila sesuatu bahasa itu menambahkan perkataan baharu kepada leksikon bahasanya sendiri dengan meniru perkataan daripada bahasa yang lain. Payne (2006:323) pula merujuk peminjaman itu sebagai suatu keadaan apabila penutur sesuatu bahasa menganggap perkataan, morfem atau struktur sesuatu bahasa lain sebagai item leksikal dalam bahasanya sendiri.

Faktor penjajahan British terhadap negeri Kelantan suatu masa dahulu dapat dianggap telah berlakunya pertembungan bahasa dan peminjaman kata bahasa Inggeris dalam dialek Kelantan. Sejarah ada menyebut bahawa di bawah syarat Perjanjian British-Siam pada 1909, Siam menyerahkan tuntutan Kelantan, Terengganu, Kedah dan Perlis kepada Britain, dan Kelantan menjadi salah satu daripada Negeri-negeri Melayu Tidak Bersekutu di bawah Residen British (www.kelantan.gov.my). Oleh itu, tidak hairanlah seandainya wujud pertembungan bahasa daripada dua bangsa yang berbeza ini dan seterusnya mengakibatkan peminjaman kata berlaku.

Dalam situasi peminjaman bahasa, menjadi perkara biasa apabila berlakunya perubahan dari segi linguistik khususnya perubahan fonologi. Fromkin *et al.* (2007:474) pernah mengatakan bahawa sebutan perkataan yang dipinjam lazimnya diubah untuk menepati peraturan fonologi bahasa peminjam, “*The pronunciation of the borrowed item is often altered to fit the phonological rules of the borrowing language.*” Perubahan fonologi yang berlaku semasa proses peminjaman bahasa pernah dikaji oleh beberapa sarjana seperti Kay (1995) dan Tsujimura (1996). Tsujimura (1996) misalnya menyatakan apabila sesuatu perkataan itu dipinjam oleh bahasa lain, sebutan perkataan itu mungkin mengalami perubahan. Hal ini dikatakan demikian kerana bunyi yang membentuk perkataan tersebut berkemungkinan tidak wujud dalam bahasa yang meminjam. Situasi ini merujuk perbezaan fonem yang hadir dalam sesebuah bahasa. Tsujimura (1996) memberikan contoh sebutan [ɸutoN] yang merujuk sejenis tilam Jepun, dibunyikan sebagai [futən] dalam bahasa Inggeris kerana bahasa Inggeris tidak mempunyai fonem /ɸ/. Secara ringkasnya, apabila sesuatu

bahasa meminjam perkataan asing, segmen bukan natif dalam bahasa penderma mungkin mengalami adaptasi untuk menepati kekangan fonologi bahasa penerima.

Oleh itu, dalam fonologi kata pinjaman, yang dipersoalkan ialah bagaimana proses perubahan kata pinjaman itu berlaku, iaitu bagaimana perkataan tersebut boleh menerima sistem fonologi bahasa peminjam dan menuruti kekangannya dan seterusnya menghasilkan bentuk yang baharu, yang berbeza daripada sistem fonologi bahasa sumber?

Bagi penulisan ini, perubahan fonemik akan diteliti dan berfokuskan pada fenomena debukalisasi kata pinjaman bahasa Inggeris dalam dialek Kelantan. Kerangka analisis yang akan digunakan ialah teori optimaliti melalui pendekatan output-output, manakala data bagi analisis ini pula menggunakan data sekunder oleh Shapri (1980).

DEBUKALISASI DALAM DIALEK KELANTAN

Perubahan fonemik yang berlaku melibatkan penggantian fonem tertentu yang tidak terdapat dalam bahasa peminjam. Penggantian ini berlaku apabila fonem tertentu dalam sesuatu bahasa digantikan dengan fonem lain yang terdapat dalam bahasa sendiri. Perubahan ini sering berlaku apabila inventori fonem sesuatu bahasa peminjam itu tidak mempunyai fonem yang sama dengan bahasa yang dipinjam. Contohnya dalam bahasa Jepun, tidak terdapat fonem /r/, maka penuturnya akan menggantikan fonem tersebut dengan fonem /l/ atau menggugurkannya seperti /maker/ [mekaa] (Daulton, 2008). Contohnya apabila penutur bahasa Korea menggantikan fonem /k/ dalam bahasa Inggeris dengan /k^h/ seperti “ski”/ski/ → /sk^{hi}/ (Kim, 2009:7). Dalam tulisan ini, perubahan fonemik yang dikaji ialah debukalisasi.

Debukalisasi merupakan proses perubahan bunyi, iaitu apabila sesuatu konsonan itu kehilangan tempat artikulasinya yang sebenar dan menjadi [h] atau [ʔ] (hentian glotal). Berdasarkan Fallon (2002), perkataan *bucca* itu datangnya daripada bahasa Latin yang bermaksud pipi, manakala debukalisasi (*debuccalisation*) pula dinyatakan sebagai (hilangnya titik artikulasi di dalam mulut dan menjadi glotis (*the loss of articulation in the mouth, leaving the place of articulation at the glottis*). Antara contoh bahasa dunia yang mempunyai proses debukalisasi termasuklah bahasa Sanskrit, Jerman dan Proto-Greek (O’Brien, 2012).

Dalam bahasa Melayu pula fenomena ini disempitkan, iaitu apabila perubahan hentian velar tak bersuara /k/ menjadi hentian glotis [ʔ]. Dalam

fonologi, fenomena ini dikenali sebagai debukalisasi. Dalam kajian lepas yang menggunakan pendekatan rumus tulis semula, rumus untuk proses debukalisasi dinamakan sebagai rumus pembentukan glotis. Rumus seperti ini berlaku dalam banyak bahasa misalnya bahasa Toba Batak (Hayes, 1986) apabila semua bunyi hentian tak bersuara di posisi koda berubah menjadi hentian glotis. Menurut Lass (1976), bahasa Inggeris dialek bandar New York dan dialek Scot juga mengalami proses debukalisasi tetapi proses ini menukarkan bunyi hentian /t/ menjadi [ʔ].

Bagi kata pinjaman bahasa Inggeris dalam dialek Kelantan pula, pelbagai konsonan didapati berubah titik artikulasinya menjadi [h] atau [ʔ], sejajar dengan definisi yang pertama di atas. Hasil analisis mendapati proses fonologi ini bukan sahaja berlaku terhadap konsonan /p/, /t/ dan /k/ (glotalisasi) dalam dialek Kelantan seperti /kicaʔ/ “kicap”, /jaheʔ/ “jahit” dan /lasoʔ/ “lasak”, tetapi juga beberapa konsonan lain seperti /t/, /f/, /b/ dan /g/ contohnya perkataan /plaʔ/ yang dipinjam daripada perkataan Inggeris “plug”. Proses debukalisasi yang wujud daripada kata pinjaman bahasa Inggeris dilihat terbentuk daripada pelbagai konsonan dan tidak khusus kepada konsonan tertentu sahaja. Oleh yang demikian, kajian ini bertujuan untuk menganalisis dan menjelaskan perilaku debukalisasi yang berlaku terhadap kata pinjaman Inggeris dalam dialek Kelantan dengan menggunakan teori optimaliti.¹

KERANGKA TEORI OPTIMALITI

Teori optimaliti yang dikenali sebagai teori kekangan mula diperkenalkan oleh Prince dan Smolensky (1993) dan McCarthy dan Prince (1993). Teori optimaliti tidak menggunakan derivasi rumus tulis semula (*input-based rewrite rules*) dalam analisisnya, tetapi berdasarkan tatatingkat kekangan. Teori optimaliti beranggapan bahawa nahu sesuatu bahasa dikawal oleh satu set kekangan yang bersifat sejagat (*universal grammar*). Gagasan utama teori optimaliti ialah nahu itu terdiri daripada seperangkat kekangan kepurnaan bentuk (*a set well-formedness constraints*) yang bersifat sejagat (*universal*) dan tersusun dalam satu tatatingkat yang berhierarki. Kekangan yang berada pada tatatingkat yang rendah boleh diingkari secara minimal untuk mematuhi kekangan yang berada pada tatatingkat yang lebih tinggi. Calon yang mengingkari kekangan yang lebih tinggi akan ditolak, manakala calon yang mengingkari kekangan yang paling rendah daripada set kekangan akan muncul sebagai calon optimal pada peringkat

permukaan. Terdapat lima prinsip asas yang diutarakan teori optimaliti (McCarthy dan Prince, 1994:3):

- (1) Kesejagatan (*universality*) – nahu sejagat (*universal grammar*) menyediakan seperangkat kekangan yang bersifat sejagat dan wujud dalam setiap nahu.
- (2) Keteringkararan (*violability*) – kekangan ini boleh diingkari, tetapi pengingkarannya adalah pada tahap minimal.
- (3) Tatatingkat (*ranking*) – kekangan ini disusun secara bertatatingkat dan bersifat khusus bahasa, dan gagasan pengingkararan minimal berdasarkan tatatingkat ini. Nahu ialah satu penyusunan seperangkat kekangan secara bertatatingkat.
- (4) Keterangkuman (*inclusiveness*) – tatatingkat kekangan menilai seperangkat calon yang pada dasarnya dianggap munasabah menurut struktur kepurnaan bentuk.
- (5) Keselarian (*parallelism*) – yang terbaik mematuhi tatatingkat ini dinilai secara menyeluruh, yakni meliputi keseluruhan tatatingkat dan juga kesemua calon. Derivasi secara berperingkat-peringkat tidak wujud.

Berdasarkan prinsip tersebut, kerangka teori optimaliti cuba memberikan penjelasan tentang generalisasi linguistik dan juga proses formalisasinya yang tidak lagi berdasarkan rumus tulis semula daripada bentuk input (bentuk dalaman), tetapi berdasarkan kekangan kepada kekangan kepurnaan bentuk daripada output (bentuk permukaan) (McCarthy, 2008). Dalam pendekatan kerangka teori optimaliti, bentuk permukaan sebenar bagi sesuatu bentuk dalam itu dipilih daripada sejumlah calon output yang munasabah dari segi kepurnaan bentuknya daripada bentuk inputnya. Bentuk outputnya ialah “optimal” apabila output mengingkari kekangan yang paling rendah daripada satu set kekangan yang disusun secara bertatatingkat dalam hierarki sesuatu bahasa.

Analisis teori optimaliti melibatkan input (representasi dalaman), output (representasi luaran) dan hubungan antara kedua-duanya. Hubungan antara input dan output diperantarakan oleh PENJANA dan PENILAI. PENJANA dikenali sebagai GEN (generator) berfungsi untuk

menjanakan seperangkat calon output yang sesuai dengan pelbagai bentuk struktur suku kata daripada satu bentuk input. PENILAI dikenali sebagai EVAL (*evaluator*) yang mengandungi satu sistem tatatingkat kekangan berhierarki dan bersifat khusus bahasa yang berfungsi untuk meneliti dan menilai kepurnaan bentuk setiap calon yang dijana. Struktur representasi nahu teori optimaliti ini dapat ditunjukkan seperti yang berikut:

PENJANA (in_i) \longrightarrow $\{calon_1, calon_2, \dots\}$

PENILAI ($\{calon_1, calon_2, \dots\}$) \longrightarrow $calon_k$ (output sebenar bagi in_i)

Rajah 1 Interaksi komponen nahu teori optimaliti.

Interaksi yang ditunjukkan di atas, menunjukkan bahawa PENJANA menjanakan sejumlah calon output yang kemudian dihantar kepada PENILAI untuk dinilai. PENILAI akan menyaring calon-calon tersebut dengan menggunakan kekangan. Calon terbaik yang mengingkari kekangan yang lebih rendah akan menjadi output optimal dan merupakan representasi output sebenar.

Dalam teori optimaliti, tatatingkat kekangan berhierarki yang menggambarkan hubungan antara input dan output serta pematuhan dan pengingaran kekangan yang disusun dalam satu sistem bahasa diformalisasikan dalam bentuk jadual (tablo) (McCarthy, 2008).

Penggunaan koresponden output-output (OO) berdasarkan idea bahawa sesetengah perkataan yang terbentuk itu dinilai bukan sahaja berdasarkan inputnya tetapi juga perkataan lain ataupun output (Ferreira, 2004), berbeza dengan pendekatan koresponden input-output. Dalam hal ini, output bagi kedua-dua perkataan dinilai adalah seperti yang berikut:

	Fonetik		Fonetik
Input-Output	↓		↓
	Output ₁		Output ₂
	(Bahasa Inggeris)	↔	(Dialek Kelantan)

Rajah 2 Pendekatan koresponden output-output.

Perkataan yang berhubungan itu seharusnya sama berdasarkan kekangan koresponden-OO. Walau bagaimanapun, apabila berlainan bentuk outputnya, wujud persoalan di situ, iaitu mengapa perkataan tersebut berlainan dan bagaimana perkara itu boleh terjadi? Bagi konteks peminjaman kata, peminjam (penutur dialek Kelantan) seharusnya membunyikan perkataan yang dipinjam itu sama dengan apa yang didengarnya daripada penderma (penutur bahasa Inggeris) tetapi perkara yang sebaliknya berlaku kerana output-output tidak sama. Oleh itu, koresponden-OO digunakan bagi menghubungkan perkataan yang menjangkaui pemetaan individu input-output (IO) bagi memperlihatkan kepelbagaian bentuk kata pinjaman yang terbentuk. Secara ingkar (*default*), kekangan output-output (OO) menduduki tingkat yang sama dengan kekangan input-output (IO) bahasa peminjam, iaitu kata pinjaman diperlakukan sepertimana input kata natif dalam bahasa peminjam (Zaharani *et al.*, 2011). Dalam makalah ini, penulis mengandaikan bahawa output daripada bahasa Inggeris menjadi input kepada dialek Kelantan.

ANALISIS TATATINGKAT KEKANGAN DIALEK KELANTAN

Sebelum analisis tatatingkat kekangan dilakukan, data kata pinjaman bahasa Inggeris dalam dialek Kelantan yang melibatkan proses debukalisasi ditunjukkan di bawah:²

(a) Penukaran kepada [h]

Bil	Fonem yang terlibat	Bahasa Inggeris		Dialek Kelantan	
		Perkataan	Representasi Fonetik	Perkataan	Representasi Fonetik
1	s – h	frust	frʌ'st	peghah	peɣah
2	f – h	golf	gɔ:lf	goh	gɔh
3	k – h	big work	bɪg wɜ:k	bekwoh	beʔwɔh
4	ç - h	tear	tear	ce	çe:
5	z – h	pause	pɔ:z	poh	pɔh
6	v – h	reserved	rɪ'zɜ:vɪd	ghizeh	ɣizeh
7	t – h	so hot	səʊ hɒt	sooh	sɔ.oh
8	ʃ - h	switch	swɪtʃ	suih	su:wih

(b) Penukaran kepada [ʔ]

Bil	Fonem yang terlibat	Bahasa Inggeris		Dialek Kelantan	
		Perkataan	Representasi Fonetik	Perkataan	Representasi Fonetik
1	t – ʔ	chocolate	çɔklət	coklak	çɔklaʔ
2	g – ʔ	bag	bæg	bek	beʔ
3	k – ʔ	tractor	træktə(r)	trekta	tʃeʔta:
4	b – ʔ	club	klʌb	klak	klaʔ
5	d – ʔ	fire brigade	faiəʁ bri'geɪd	faye preget	fajə pʃeʔeʔ
6	p – ʔ	trip	trɪp	trek	tʃəʔ

Daripada data yang telah ditunjukkan di atas, didapati pelbagai konsonan boleh berubah menjadi [h] atau [ʔ] dan tidak terhad kepada konsonan hentian /p/, /t/ dan /k/ sahaja. Berdasarkan pemerhatian data, konsonan lain yang turut mengalami debukalisasi ialah /s/, /f/, /ç/, /z/, /v/, dan /ʃ/. Situasi ini didapati sama dengan analisis yang telah dilakukan oleh Adi Yasran (2012).

Melihatkan kepada proses adaptasi penggantian fonem yang berlaku, pengguguran konsonan yang turut terjadi telah mengakibatkan pengingkaran kepada kekangan MAKSIMALITI (MAKS). Oleh sebab pengguguran konsonan berlaku apabila perkataan daripada bahasa Inggeris digunakan dalam dialek Kelantan, maka hubungan koresponden yang terlibat adalah antara output dan output (OO), seperti yang telah dijelaskan pada bahagian teori.

Kekangan MAKSIMALITI yang relevan di sini ialah MAKS-OO. MAKS-OO merupakan salah satu daripada keluarga kekangan kesetiaan yang tidak membenarkan sebarang pengguguran segmen berlaku. Di samping itu juga turut berlaku pengingkaran kepada kekangan *Bersuara apabila terdapat perubahan dalam segmen bersuara kepada tidak bersuara dan sebaliknya.

MAKS-OO : Pengguguran segmen tidak dibenarkan. (McCarthy, 2008)

*Bersuara : Setiap segmen yang mempunyai fitur [+suara] ditandai dengan penanda keingkaran. (McCarthy, 2008)

Interaksi antara kedua-dua kekangan tersebut ditunjukkan dalam analisis tatatingkat kekangan di bawah:

/brigeid/	*Bersuara	MAKS-OO
a. brigeid	****!	
b. $\text{p}^{\text{h}}\text{pye}\text{e}\text{?}$	***	*

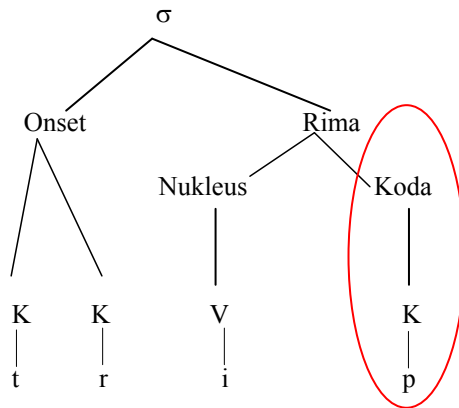
Berdasarkan jadual di atas, calon (a) mengingkari kekangan *Bersuara lebih banyak berbanding daripada calon (b). Bagi kekangan MAKS-OO pula, calon (a) tidak mengingkarinya kerana tiada fonem yang digugurkan. Walau bagaimanapun, calon (b) telah mengingkari kekangan MAKS-OO ini melalui pengguguran vokal [ɪ]. Oleh sebab calon (b) ialah calon optimal, maka hierarki kekangan disusun dengan kekangan *Bersuara lebih tinggi berbanding kekangan MAKS-OO. Maka, calon (b) muncul sebagai pemenang. Oleh sebab dalam dialek Kelantan terdapat SYARAT KODA yang hanya membenarkan konsonan [ʔ, h, ŋ] di akhir kata (Adi Yasran, 2005), maka calon (a) telah mengingkari kekangan tersebut. Calon (b) pula tidak mengingkari kekangan SYARAT KODA berikutan posisi kodanya diisi oleh fonem [ɛ] dan [ʔ]. Walau bagaimanapun, oleh sebab calon (b) mempunyai segmen-segmen yang berbeza daripada inputnya, maka calon ini mengingkari satu kekangan kesetiaan, iaitu IDENT-OO melalui wujudnya perubahan fitur yang berlaku.

IDENT-OO : Tiada perubahan fitur yang berlaku.

Calon (b) menjadi calon optimal dalam pemilihan ini. Di sini dapat dilihat bahawa kekangan MAKS-OO dan IDENT-OO berkonflik kerana belum pasti lagi yang manakah yang perlu berada pada tatatingkat yang lebih tinggi. Oleh sebab dialek Kelantan mempunyai syarat koda yang hanya membenarkan konsonan tertentu berada di posisi kodanya (Adi Yasran, 2005), maka kebanyakan data menunjukkan pengguguran yang lebih aktif bagi memenuhi syarat tersebut. Maka andaiannya ialah kekangan MAKS-OO ditatatingkatkan lebih tinggi berbanding kekangan IDENT-OO. Interaksi kekangan ini ditunjukkan dalam jadual pada halaman 282.

/trip/	SYARAT KODA	*Bersuara	MAKS-OO	IDENT-OO
a. trip	*!	*		
☞ b. tʲɔʔ				**

Perkataan /trip/ mengingkari syarat koda dialek Kelantan kerana kewujudan konsonan /p/ di posisi kodanya. Rajah suku kata ditunjukkan di bawah bagi memperlihatkan posisi koda perkataan /trip/ yang telah mengingkari syarat koda dialek Kelantan:

Rajah 3 Pengingkaran syarat koda dialek Kelantan.

Melalui analisis ini, maka hierarki kekangan yang diperoleh setakat ini ialah SYARAT KODA >> *Bersuara >> MAKS-OO >> IDENT-OO. Dengan menggunakan data debukalisasi yang lain, analisis seterusnya diperoleh:

/pɔ:z/ → [pɔh]

/pɔ:z/	SYARAT KODA	*Bersuara	MAKS-OO	IDENT-OO
a. pɔ:z	*!	**		*
☞ b. pɔh		*		
c. pɔhɔ		**!		
d. p		*	*!	

Dengan menggunakan data debukalisasi /z/ kepada [h], analisis seperti jadual (tablo) di atas diperoleh. Calon (a) tersingkir kerana

mengingkari kekangan paling tinggi, iaitu SYARAT KODA. Calon (c) pula tertolak kerana mengingkari kekangan *Bersuara melalui kehadiran dua vokal. Calon (d) pula disingkirkan kerana membenarkan pengguguran dan seterusnya mengingkari kekangan MAKS-OO. Oleh yang demikian, calon (b) telah dipilih sebagai calon optimal.

Hierarki kekangan yang diperoleh ini, didapati berbeza daripada hierarki kekangan yang dicadangkan oleh Adi Yasran (2012). Beliau berhujah dan membahas mengenai pendekatan Lombardi (2001) berkenaan analisis koda suku kata dialek Kelantan menggunakan data bahasa natif dialek Kelantan. Hasil analisis beliau telah menghasilkan hierarki kekangan berikut: SYARAT KODA >> DEP-IO >> MAKS-IO >> IDENT(Da)-IO. Dengan menggunakan hierarki kekangan yang dinyatakan oleh Adi Yasran (2012) ini, data kata pinjaman debukalisasi kata pinjaman dialek Kelantan dianalisis seperti di bawah. Penambahan kekangan adalah seperti yang berikut:³

DEP-OO : Segmen yang wujud dalam bentuk morfologinya perlu mempunyai koresponden dengan bentuk derivasinya (Gouskova, 2008:10)

IDENT(Da) : Spesifikasi fitur nodus daerah daripada segmen input mestilah berkoresponden dengan fitur nodus daerah dalam output (Kager, 1999).

/pɔːz/ [pɔh]

/pɔːz/	SYARAT KODA	DEP-OO	MAKS-OO	IDENT(Da)-OO
a. pɔːz	*!			
b. pɔh				*
c. pɔhɔ		*!		*
d. pɔ			*!	

Dengan menggunakan data debukalisasi /z/ kepada [h], analisis seperti jadual di atas diperoleh. Calon (a) tertolak kerana mengingkari hierarki kekangan paling tinggi, calon (c) pula tertolak kerana mengingkari kekangan DEP-OO melalui epentesis vokal. Calon (d) pula disingkirkan kerana membenarkan pengguguran dan seterusnya mengingkari kekangan MAKS-OO. Oleh yang demikian, calon (b) telah dipilih sebagai calon optimal.

Berdasarkan analisis data di atas, didapati bahawa walaupun wujud dua hierarki kekangan yang berbeza, calon optimal yang sama tetap diperolehi. Oleh itu, analisis data ini menyokong gagasan utama teori optimaliti, iaitu nahu bersifat sejagat. Namun begitu, menurut teori optimaliti, perlunya ada satu set hierarki kekangan yang khusus bagi satu-satu bahasa. Oleh yang demikian, timbul konflik dalam meletakkan tatatingkat bagi kekangan *Bersuara, DEP-OO, IDENT-OO dan IDENT(Da)-OO. Dalam analisis ini, penulis berpendapat bahawa kekangan IDENT(Da)-OO tidak perlu dikhususkan kepada daerah sahaja. Hal ini demikian kerana situasi debukalisasi dalam data di atas tidak hanya tertumpu pada perubahan titik artikulasi, malah turut melibatkan perubahan cara artikulasi. Oleh itu, kekangan IDENT(Da)-OO digugurkan daripada analisis ini dan kekangan IDENT-OO digunakan untuk setiap perubahan segmen yang berlaku. Percubaan dan andaian bagi hierarki tatatingkat kekangan yang menggabungkan dua hierarki kekangan yang berbeza dianalisis dalam jadual yang berikut:

/frʌ'st/ [peyah]

/frʌ'st/	SYARAT KODA	*Bersuara	DEP-OO	MAKS-OO	IDENT-OO
a. frʌ'st	*!	****			
⊙ b. peyah		*	*!	*	****
c. ferʌ'st	*!	****	*		
☞ d. pyah		*		*	****

Melalui hierarki kekangan yang ditatatingkatkan seperti di atas, calon (a) dan calon (c) telah tertolak kerana mengingkari kekangan SYARAT KODA. Calon (d) disenaraikan kerana ingin mematuhi kekangan DEP-OO. Namun begitu, calon (d) dipilih sebagai calon optimal berbanding calon (b) sebagai output yang sebenar. Oleh itu, perlu ada kekangan untuk menyingkirkan calon (d) kerana calon (d) tidak dapat diterima dalam dialek Kelantan. Oleh sebab calon (d) mempunyai gugusan konsonan yang melibatkan struktur suku kata juga, maka kekangan melibatkan struktur suku kata perlu digunakan. Di sini kekangan *KOMPLEKS digunakan. *KOMPLEKS misalnya tidak membenarkan kehadiran konsonan kompleks atau gugusan konsonan di posisi onsets suku kata,

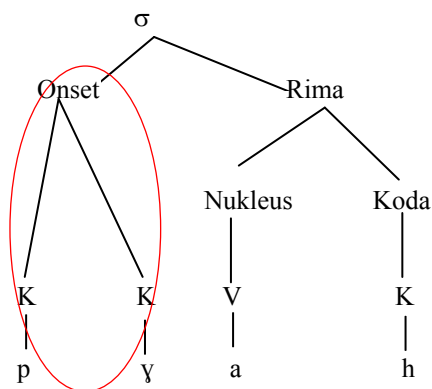
contohnya [pə.rlu]. Gugusan kompleks ini boleh ditangani oleh proses pengguguran konsonan atau penyisipan vokal seperti [pə.lu] dan [pə.rə.lu] masing-masing (Zaharani, 2013:71). Kekangan *KOMPLEKS ini dapat didefinisikan seperti yang berikut:

***KOMPLEKS** : Tidak lebih daripada satu K atau V dihubungkan dengan sesuatu nodus suku kata (Kager 1999).

Dalam analisis jadual kata pinjaman Inggeris dalam dialek Kelantan ini, kekangan *KOMPLEKS ini ditatatingkatkan lebih tinggi daripada kekangan *Bersuara. Hal ini demikian kerana calon (b) dan (d) masing-masing mengingkari kekangan *Bersuara. Selain itu juga, pola suku kata dialek Kelantan seperti yang dinyatakan oleh Adi Yasran (2011) berbentuk tidak kompleks.

/frʌ'st/	SYARAT KODA	*KOMPLEKS	*Bersuara	DEP-OO	MAKS-OO	IDENT-OO
a. frʌ'st	*!	*	****			
b. peyah			*	*!	*	****
c. ferʌ'st	*!	*	****	*		
d. pyah		*!	*		*	****

Apabila kekangan *KOMPLEKS dimasukkan dalam analisis, maka calon (b) telah dipilih sebagai calon optimal. Calon (d) mengingkari kekangan *KOMPLEKS apabila mempunyai struktur seperti yang berikut:

Rajah 4 Peningkaran kekangan *KOMPLEKS.

Melalui penambahan kekangan *KOMPLEKS, maka hierarki tatatingkat yang baharu telah diperoleh, iaitu SYARAT KODA >> *KOMPLEKS >> *Bersuara >> DEP-OO >> MAKS-OO >> IDENT-OO.

KESIMPULAN

Proses debukalisasi yang berlaku apabila perkataan bahasa Inggeris dipinjam oleh dialek Kelantan menunjukkan variasi penggantian fonem yang tidak terhad. Hasil analisis mendapati proses ini bukan sahaja dialami oleh konsonan /p/, /t/ dan /k/ (glotalisasi) dalam dialek natif Kelantan seperti /kicaʔ/ “kicap”, /jaheʔ/ “jahit” dan /lasɔʔ/ “lasak”, tetapi juga beberapa konsonan lain seperti /g/ contohnya /plaʔ/ “plug”. Analisis teori optimaliti terhadap data kata pinjaman tersebut tidak membataskan proses debukalisasi ini kepada perubahan fitur daerah sahaja bahkan apabila melibatkan data kata pinjaman, maka pelbagai perkara lagi perlu diberikan perhatian seperti pengguguran fonem dan penyisipan vokal. Proses yang berlaku ini bagi menyamai kata pinjaman bahasa Inggeris dengan dialek Kelantan di samping mengekalkan maklumat asalnya sebanyak mungkin. Hasil analisis teori optimaliti juga telah menerbitkan satu set hierarki kekangan yang berbeza daripada hierarki kekangan bagi data natif dialek Kelantan. Oleh yang demikian, kedua-dua set hierarki ini perlu disatukan dalam hierarki kekangan yang baharu agar menepati gagasan utama yang dibawakan oleh teori optimaliti. Oleh itu, hierarki kekangan yang telah diperoleh ialah SYARAT KODA >> *KOMPLEKS >> *Bersuara >> DEP-OO >> MAKS-OO >> IDENT-OO.

NOTA

1. Tumpuan analisis debukalisasi dalam data kata pinjaman hanya kepada koda akhir kata. Oleh itu, kewujudan /k/ di koda suku kata seperti dalam [çɔklaʔ] “coklat” tidak dianalisis dalam tulisan ini kerana di luar batasan fokus kajian.
2. Transkripsi bagi perkataan bahasa Inggeris telah dilakukan dengan menggunakan laman sesawang <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>. Data kata pinjaman yang diperoleh dalam kajian ini diambil daripada Shapri (1980) tanpa dilakukan sebarang perubahan. Oleh itu, kemungkinan wujud perbezaan sebutan dan penambahan data yang lain. Walau bagaimanapun, perkara ini di luar topik penulisan ini.
3. Perbezaan hubungan koresponden berlaku di sini kerana analisis Adi Yasran (2012) menggunakan koresponden input-output, manakala makalah ini menggunakan koresponden output-output. Perbezaan bagi hubungan koresponden ini telah dijelaskan dalam makalah ini pada bahagian teori.

RUJUKAN

- Adi Yasran Abdul Aziz, “Inventori konsonan dialek Melayu Kelantan: Satu Penilaian Semula” dlm. *Jurnal Pengajian Melayu*, 16, hlm. 200-17, 2005.
- Adi Yasran, “Analisis Koda Berdasarkan Kekangan dalam Dialek Kelantan” dlm. *GEMA Online Journal of Language Studies* 12:4, hlm. 1127-145, 2012.
- Daulton, F.E., 2008. *Japan’s Built-in Lexicon of English-based Loanwords*. Toronto: Multilingual Matters Ltd.
- Fallon, P.D., 2002. *The Synchronic and Diachronic Phonology of Ejectives: Outstanding Dissertations in Linguistics Series*. London: Routledge.
- Ferreira, Marcelo, 2004. “Diminutives in Brazilian Portuguese and Output-Output Correspondence”. Kertas kerja 34th Linguistic Symposium of the Romance Languages, Salt Lake City, UT.
- Fromkin, V., Rodman, R., & Hyams, N., 2007. *An Introduction to Language*. 8th Edition. Boston: Wadsworth Publishing
- Gouskova, M., “Dep: Beyond Epenthesis” dlm. *Linguistic Inquiry* 38, hlm.759-70, 2007.
- Haugen, E., 1953. *The Norwegian Language in America: A Study in Bilingual Behaviour*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Hayes, B., “Inalterability in CV Phonology” dlm. *Language*, 62, hlm. 321-51, 1986.
- <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>.
- Kager, R., 1999. *Optimality Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kamus Linguistik*, 1997. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Kay, G., “English loanwords in Japanese” dlm. *World Englishes* 14:1, hlm. 67-76, 1995.
- Kim Jong-Mi, “How Different are Learner Speech and Loanword Phonology?” dlm. *Journal of the Korean Society of Speech Sciences* 1:3, hlm. 3-18, 2009.
- Lass, R., 1976. *English Phonology and Phonological Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lombardi, L., 2001. “Why Place and Voice are Different: Constraint-specific Alternations in Optimality Theory. Lombardi”, L. (ed.) dlm. *Segmental Phonology in Optimality Theory*. New York: Cambridge University Press.
- McCarthy, J., 2008. *Doing Optimality Theory*. USA: Blackwell Publishing.
- McCarthy, John J. & Prince, Alan M., 1993. *Prosodic Morphology I: Constraint Interaction and Satisfaction*. Massachusetts: MIT Press.
- McCarthy, John J. & Prince, Alan M., 1994. “The Emergence of the Unmarked: Optimality in Prosodic Morphology” dlm. <http://roa.rutgers.edu/view.phd3?roa=13>.
- Nik Safiah Karim, 1985. “Dialek Kelantan–Satu Lambang Sosio-Budaya Wilayahnya” dlm. Nik Safiah Karim & Wan Abdul Kadir Yusoff (ed.)

- Kelantan dalam Perspektif Sosio-Budaya: Satu Kumpulan Esei*. Kuala Lumpur: Universiti Malaya.
- O'Brien, J., 2012. "An Experimental Approach to Debuccalization and Supplementary Gestures". Ph.d Dissertasi. Santa Cruz: University Of California.
- Payne, T. E., 2006. *Exploring Languages Structure*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Prince, A. dan Smolensky, P., 1993. "Optimality Theory: Constraint Interaction in Generative Grammar" dlm. McCarthy, J. (ed.) *Optimality Theory in Phonology*. Malden: Blackwell Publishing.
- Shapri Ab.Llah, 1980. "Perkataan-Perkataan Inggeris di dalam Pertuturan Bahasa Melayu Dialek Kelantan: Suatu Tinjauan yang Menyeluruh". Latihan Ilmiah Ijazah Sarjana Muda Sains Sosial dan Kemanusiaan. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Steiner, E., 2008. "Empirical Studies Of Translations As A Mode Of Language Contact: Explicitness Of Lexicogrammatical Encoding As A Relevant Dimension" dlm. Siemund, P & Noemi Kintana (ed.), *Language Contact and Contact Languages*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Tsujimura, N., 1996. *An Introduction to Japanese Linguistics*. Oxford, UK: Blackwell Publishing.
- www.kelantan.gov.my.
- Zaharani Ahmad, Nor Hashimah Jalaludin & Nor Faizah Muhamad Mislani, "Fonologi Kata Pinjaman Sanskrit dan Teori Optimaliti" dlm. *Jurnal Linguistik* 12 (Edisi Khas), 2011.
- Zaharani Ahmad, 2013. *Aspek Fonologi Bahasa Melayu: Daripada Derivasi Rumus kepada Tatatingkat Kekangan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.